

mii a svobodu jednotlivce. Konference *Théories et pratiques du care* představovala fórum, ve kterém se mohlo o těchto

protikladných konceptech diskutovat, a zároveň mohly být uvedeny do mezinárodní perspektivy.

ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ SLUŽBY JEDNORODIČOVSKÝM RODINÁM VE VELKÉ BRITÁNII / RADKA DUDOVÁ

V září jsem se jako členka tematické sítě projektu „Rodiče samoživitelé/ky a trh práce“,¹ realizovaného organizací Ape-rio, zúčastnila studijní cesty do Velké Británie. Cílem cesty bylo navštívit nevládní organizace, které poskytují podporu rodinám s jedním rodičem, seznámit se s jejich programem a službami a odvézt si příklady „dobré praxe“, které by bylo možno využít v práci s jednorodičovskými rodinami u nás.

Nejprve jsme pobývaly ve skotském Glasgow, kde jsme byly hostkami organizace One Parent Families Scotland. Poté jsme se přesunuly do Bristolu, kam jsme byly pozvány organizací SPAN – Single Parent Action Network. Již samotná představa organizace, která by se věnovala výhradně problematice sólo rodičů, je pro našince celkem nová. V obou případech se navíc jednalo o organizace s dlouhou tradicí (v případě SPANu dvacet let fungování, v případě OPFS dokonce fungování již od roku 1944), s velmi širokou paletou aktivit a služeb a s vysokým počtem členek a členů a dobrovolnic a dobrovolníků. Hlavní náplní obou organizací je poskytovat přímé služby rodinám, zejména sólo matkám a jejich dětem. Věnují se ale také politickému lobbingu a veřejným kampaním, které mají za cíl narušit stigma „neúplných“ rodin.

Ke službám, které obě organizace poskytují, patří informování sólo rodičů o jejich právech (např. prostřednictvím webových stránek nebo kurzů zaměřených na sociální reformy či určování výživného), vzdělávání (kurzy angličtiny pro cizojazyčné mluvčí, kurzy rodičovských dovednos-

tí, kurzy práce s počítačem či efektivního hledání práce, ale i kurzy pro odborníky pracující se sólo rodiči), mentoringové programy s vrstevníky, služby péče o děti, nonstop telefonické krizové linky, kluby pro otce nemající děti ve své péči a provoz internetových stránek. Ve Skotsku jsme byly konkrétně seznámeny s projektem podpory mladých (náctiletých) rodičů a s projektem „klubů otců“, v Anglii s provozem internetových stránek One Space, s metodikou školení o rodičovských kompetencích a s provozem Dětského centra – mateřské školky. Tyto projekty představím podrobněji.

Projekt podpory náctiletých rodičů, vedený skotským OPFS, spočívá v komplexu služeb zaměřených na rodiče (nejčastěji matky) ve věku 13–19 let. Velká Británie vede v rámci evropských zemí v podílu počtů neplnoletých dívek, v roce 2008 počalo zhruba 41 (ve Walesu 45) dívek mladších 18 let z tisíce. Méně než polovina těchto těhotenství končí interrupcí, mladé ženy žijící v sociálně znevýhodněných lokalitách se pro interrupce rozhodují méně často než ostatní.² Matky, které potřebují pomoci, jsou pak odkázány na organizaci prostřednictvím lékařů, porodních asistentek, škol či jednoduše svými známými. Cílem projektu je zvýšit jejich sebedůvěru a rodičovské kompetence, zajistit jim rovný přístup ke zdravotní péči, naučit je fungovat v systému sociální podpory a pomoci, získat přístup k bydlení a udržet si ho, naučit se zacházet s penězi, doplnit si vzdělání a postupně se zapojit na pracovní trh. Hlavním nástrojem je mentoringová služba náctiletých rodičů, kdy se

tov z mnohých európskych krajín, ktoré/í diskutovali na interdisciplinárnej úrovni o výskumoch, situácii či možnostiach intervencií v oblasti sexuálnej agresie a viktimizácie mladých ľudí. Tematické zameranie jednotlivých príspevkov sa pohybovalo od predstavenia zámerov Y-SAV projektu cez popis výskumných metód až k problematike prevencie sexuálneho násillia medzi mladými ľuďmi.

Konferencia začala stručným predstavením zámerov projektu Y-SAV, do ktorých uviedla účastníčky a účastníkov konferencie Ine Vanwesenbeeck (Rutgers WPF – Centre of expertise on sexual and reproductive health and rights, The Netherlands). Spomedzi mnohých uviedla potrebu vytvorenia európskej siete expertiek/expertov z rôznych odborov či inštitúcií, ktorá by umožňovala nielen vedecké interdisciplinárne diskusie, ale aj spoluprácu pri určovaní determinantov, ukazovateľov a iných parametrov v snahe podporiť výskum sexuálnej agresie a viktimizácie tak, aby bolo možné vybudovať poznatkovú databázu, ktorá by mohla byť efektívna aj ako východisko pre riešenie problémov z praxe na rôznych úrovniach. Zdôraznila dôležitosť zamerania práve na mladých ľudí napr. kvôli vysokému riziku, špecifickej dynamike v adolescencii či meniacemu sa kontextu sexuálnych experimentov tejto skupiny.

Ďalšia z hlavných prednášajúcich, Liz Kelly (Child and Woman Abuse Studies Unit, London Metropolitan University, United Kingdom) sa síce konferencie osobne nezúčastnila, ale jej príspevok „Exploring the continuum of sexual violence in the lives of young people“, prezentovaný v zastúpení, vyvolal veľký záujem publika. Okrem mnohých podnetných téz spomeniem jej nový koncept konsenzu, ktorý sa spolieha viac na „áno“ ako „nie“ – „nie“ ženy je kvôli spoločenskému kontextu zoslabené (okrem iného) aj tým, že ženám nie je dovolené hovoriť sexu otvorené „áno“. Preto musíme preformulovať súhlas na „entuziastické ÁNO“.

z těch, které si danou situací více méně úspěšně prošly, stávají mentorky. Ty, poté co absolvují školení pro mentorky, poskytují podporu nově příchozím – alespoň jednou týdně se s nimi scházejí, radí, diskutují, případně i prakticky vypomáhají. Rodiče mohou takto např. získat pomoc v akutních situacích – třeba ve formě stravenek na jídlo pro rodinu v situaci, kdy nemají nárok na dávky nebo je ztratí. Mentorky zase získají praxi a zkušenost, která se jim hodí při dalším hledání zaměstnání.

Klub otců (*dad's club*) je služba zaměřená na muže – tzv. kontaktní otce, kteří nemají děti ve své péči a vidí je jen občas. Britský systém sociální podpory příliš nepodporuje sdílenou či střídavou péči, neboť nárok na podporu je omezen na jednoho rodiče, který s dětmi bydlí. Nově zavedená „ložnicová daň“ (*bedroom tax*) navíc penalizuje každého, kdo žije v sociálně podporovaném bytě a má více pokojů, než systém uznává za vhodné. Pro otce z nižších vrstev je tak ekonomicky neúnosné mít ve svém bytě pokoj pro děti, které vidí jen jednou za dva týdny. Kluby otců pomáhají otcům s plánováním času s dětmi, s hledáním „levných“ řešení, jak s dětmi aktivně trávit čas, s jejich motivací k trávení času s dětmi i s praktickými záležitostmi týkajícími se výživného či svěřování do péče.

Anglická organizace SPAN mimo jiné provozuje informativní a živé internetové stránky One Space. Jejich cílem je na jedné straně poskytovat on-line podporu sólo rodičům a na straně druhé síťovat jednotlivé organizace poskytující podporu a služby pro jednorodičovské rodiny v celé Británii. Nejedná se o pouhé webové stránky, ale o webovou službu, za kterou stojí reální lidé, kteří se na fungování stránek každodenně podílejí. Součástí nabízených služeb je tzv. life check – test, který umožňuje uživatelkám a uživatelům zjistit, jakým oblastem svého života by měly dát prioritu a které by se měly snažit rozvíjet. Dále stránky nabízejí řadu akreditovaných on-line kurzů: kurzy rodičovství, včetně speciálního kurzu rodičovství pro ženy, které byly se

svými dětmi obětmi domácího násilí; kurz asertivity, životní koučing či kurz cesty na pracovní trh. Stránky také nabízejí poradnu v oblasti peněz, bydlení, vztahů, výživného či rodinného práva. Provozují rovněž on-line verzi britské obdoby Občanské poradny (*Citizen Advice Bureau*). Nejzajímavější součástí je on-line fórum, na kterém probíhají diskuse uživatelů a uživatelů, kterých se účastní také zaměstnankyně organizace SPAN a poskytuje tak nonstop on-line podporu těm, kdo ji právě potřebují, ať jsou kdekoliv a v jakékoliv situaci.

Ve SPANu jsme byly seznámeny s metodologií kurzů efektivního rodičovství „Posílení rodin, posílení komunit“ („Strengthening Families, Strengthening Communities“), což je inkluzivní program pro rodiče, kteří chtějí nebo potřebují posílit své rodičovské kompetence. Program byl původně vyvinut v USA a přizpůsoben potřebám rodičů v Británii. Zahrnuje 13 tříhodinových sezení, doprovázených občerstvením. Některé kurzy jsou zaměřeny na specifické skupiny rodičů (neplnoleté rodiče, etnické komunity). Rodiče mohou absolvovat kurz dobrovolně, může jim být doporučen sociálními pracovníky nebo je od nich absolvování vyžadováno (např. aby mohli získat své děti zpět do péče). Program se zaměřuje na řadu oblastí: informace o psychologickém vývoji dětí a jejich potřebách, přechodové rituály v současné společnosti, způsoby disciplinování dětí a určování hranic, zvládání vlastního vzteku či vzteku dětí, kulturní a duchovní dědictví, které je možné dětem předat. Cílem je podpořit pozitivní komunikaci rodičů s dětmi, zvýšit schopnost rodičů porozumět dětským potřebám, zvládat problémy ve výchově a zlepšit vztahy v rodině. Kurzy jsou vedené zkušenými moderátory a doprovázené názornými manuály. Od účastníků se nevyžaduje, aby uměli anglicky číst a psát, což je důležité vzhledem k charakteru komunit, kterým SPAN poskytuje své služby především.

Jedním z posledních bodů programu byla návštěva dětského centra. Formální péče o děti, respektive její nedosta-

Barbara Krahe (Department of Psychology, University of Potsdam, Germany) pokračovala tématem „Sexual aggression among adolescents and young adults in Europe: What do we know and where do we go from here?“ Sumarizovala zistenia zo správ jednotlivých krajín spolu s prvými výsledkami pilotných štúdií z ôsmich krajín, ktoré boli súčasťou Y-SAV projektu. Identifikovala aj faktory, ktoré zvyšujú riziko páchania sexuálneho násillia.

Prvý deň konferencie zakončil Christian Diesen (Faculty of Law, Stockholm University, Sweden) s referátom „Legal issues regarding Y-SAV in different Member States“, kde sa venoval právnym otázkam sexuálnej agresie a viktimizácie. Poukázal na to, že je komplikované komparovať údaje z jednotlivých krajín, pretože sa odlišujú stanoveným vekom pohlavnej dospelosti a definíciou znásilnenia, zatiaľ čo iné aspekty sexuálneho násillia sú legislatívne úplne prehliadané. Vzniká teda potreba unifikovať legislatívu v európskych krajinách týkajúcu sa YSAV.

Nasledujúci deň nadviazala Livia Aninosanu (Center for Partnership and Equality, Romania) na problematiku sexuálneho násillia vstupom „Different challenges for young women in Romania and Moldova – from vulnerability to safety from sexual aggression and victimisation“ a Renée Römkens (Atria, Institute on gender equality and women's history, The Netherlands) prednáškou na tému „International legal frameworks for combatting sexual and gender based violence“, kde boli okrem iného predstavené historické paradigmatické posuny vo vzťahu k násilliu na ženách a dievčatách a následne prezentované vplyvy tohto vývoja v Európe.

Popoludňajší program sa už niesol v inom duchu. Boli pripravené tematicky rôznorodé interaktívne workshopy a každá účastníčka či účastník si mohol vybrať účasť na dvoch z nich. Témy workshopov boli rozdielne, napr. zodpovednosť štátu vo vzťahu k sexuál-

tek, je hlavním problémem, se kterým se sólo rodiče ve Velké Británii potýkají. Nabídka center péče o děti pro děti mladší čtyř let je nízká a ceny jsou velmi vysoké (cca 800 liber měsíčně). Stát sice rodičům pomáhá (od dvou let má každé dítě nárok na 15 hodin péče zdarma, navíc stát proplácí část péče pracujícím rodičům formou daňového kreditu), přesto je cena péče pro nízko kvalifikované a málo placené rodiče (což ženy v čele jednorodičovských rodin často jsou) příliš vysoká, aby se jim skutečně vyplatilo pracovat. Přitom ale nedávný vývoj systému sociální podpory směřuje k tomu, že nárok na jakoukoli podporu bude podmíněn aktivním hledáním práce. Do roku 2008 měli sólo rodiče nárok na sociální dávky zajišťující určitou minimální životní úroveň, aniž by pracovali či hledali práci, až do 16 let věku nejmladšího dítěte. Tato hranice se ale postupně snižovala až na současných pět let. Pokud osamělá matka či otec nebude hledat práci a účastnit se vládních programů pro reintegraci na pracovní trh, poté co její/jeho dítě dosáhne pěti let, ztrácí nárok na jakoukoli státní podporu. Proto je velmi důležité, aby si rodiče udrželi pracovní kompetence a „nevypadli“ z pracovního trhu na příliš dlouho. Instituce péče o děti přitom ale chybí. Komunitní dětské centrum, které jsme v rámci návštěvy Bristolu navštívily, poskytuje celou škálu služeb rodinám v sociálně znevýhodněné části města. Čtyři třídy rozdělené podle věku zajišťují péči o děti ve věku od 6 měsíců do pěti let. Mnoho dětí zde čerpá svých 15 hodin péče zdarma, většina dětí navštěvuje školku na „poloviční úvazek“ – jen

dopoledne nebo jen odpoledne. Komunitní centrum také organizuje různé vzdělávací semináře včetně kurzů angličtiny pro rodiče. Provozuje klub pro rodiče s dětmi a klub pro chůvy, které mohou na jedno dopoledne v týdnu přijít se svěřenými dětmi a trávit zde čas společně a sdílet své zkušenosti. Centrum tak funguje nejen jako školka, ale také jako místo setkávání pro rodiče, děti a odborníky.

Celkově jsme byly překvapeny a nadšeny rozsahem aktivit navštívených organizací a zejména tím, jaké služby cíleně poskytují přímo sólo matkám a otcům. Značná část těchto služeb je dílem dobrovolnic a dobrovolníků, rozvinuté jsou především programy vrstevnické podpory. Je otázkou, zda v českém prostředí může tento systém fungovat – vzhledem k absenci tradice dobrovolnictví, k nedostatečné a nesystematické podpoře neziskových organizací, které by tyto služby mohly koordinovat, a k relativně vysoké zaměstnanosti (a tím i časové vytíženosti) sólo matek. Jisté ale je, že v současné situaci, kdy více než pětina závislých dětí v ČR žije v rodině s jedním rodičem, by jich bylo velice potřeba.

Poznámky

1 Projekt je financován z Evropských sociálních fondů v ČR, prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu ČR.

2 Viz <<http://www.fpa.org.uk/sites/default/files/teenage-pregnancy-factsheet-august-2010.pdf>>.

nej agresii a viktimizácii mládeže, koordinovanie výskumu o sexuálnej agresii v Európe. Iný workshop bol zameraný na prácu s mladistvými páchatelmi či na otázky multidisciplinárnej starostlivosti o obeť znásilnenia v mladom veku.

Jeden z workshopov, ktorého sme sa zúčastnili, sa týkal práve európskych štandardov sexuálnej výchovy. Diskutovalo sa o východiskách a špecifikách sexuálnej výchovy v rôznych krajinách. Ako hlavné boli zdôraznené tieto princípy, na ktorých sa zakladá sexuálna výchova: ľudské práva (špeciálne sexuálne a reprodukčné práva), rodová rovnosť, sebaurčenie, akceptácia diverzity a napokon prijatie predpokladu, že sexualita je esenciálnou časťou ľudského bytia. Je zrejmé, že takýto koncept je v súlade s politikou International Planned Parenthood Federation a World Health Organisation a vychádza skôr z esencionalistického diskurzu o sexualitách.

Ďalší z workshopov, facilitovaný medzinárodnou mládežníckou organizáciou YouAct, sprostredkoval pohľad mladých ľudí a skúsenosti s YSAV prostredníctvom ich osobných výpovedí, ktoré boli pre potreby workshopu nahovorené inými mladými ľuďmi. Z výpovedí vyplynula dôležitosť otvorenia tematiky YSAV, a to najmä zameranie sa na oblasti násillia, ktoré si mladí ľudia nespájajú so sexuálnym násillím, napr. nátlak zo strany partnera/ky, znásillenie chlapca dievčatom či zverejnenie intímnych fotografií, a teda nevedia takéto situácie identifikovať ako formy sexuálneho násillia a následne na ne ani reagovať, brániť sa a vyhľadať pomoc.

Druhý deň zakončila zaujímavá panelová diskusia o téme konferencie, ktorej sa zúčastnili: Carol Hagemann – White (Gender studies and educational theory, University of Osnabrück), Ilaria Esposito (Advisory Council on Youth of the Council of Europe), Colette De Troy (European Women's Lobby), Ruth Ennis (YouAct). Z diskusie vyplynulo, že problematika sexuálneho násillia medzi mladými ľuďmi je stále „horúci zemiak“ a nikto presne nevie, odkiaľ treba začať. Práve zmes plenárnych prednášok pozvaných expertiek a expertov a interaktívnych workshopov dodali konferencii nielen informatívny, ale aj aplikačný a interaktívny ráz.